

EL PROJECTE DUODA

LA INFORMATITZACIÓ DE FONTS PER A LA HISTÒRIA DE LES DONES¹

I. UNA MICA D'HISTÒRIA

Aquest projecte va néixer fa alguns anys dins del grup d'Història Medieval i d'Història Moderna del Centre d'Investigació Històrica de la Dona (CIHD) de la Universitat de Barcelona. Va néixer de la necessitat que les especialistes en història de les dones sentíem, i sentim, de tenir eines bàsiques de treball per poder tirar endavant més rigorosament la nostra recerca i orientar a les historiadores i historiadors interessats en el tema.

La primera idea fou elaborar una *Guia de fonts documentals (arxius, biblioteques, museus) per a la història de les dones a Catalunya a les edats mitjana i moderna*. Per tal de redactar aquesta guia es va demanar un ajut a la «Comisión para la Investigación Científica y Técnica» (CICYT), ajut que ens va ser concedit pel juliol de 1988.² L'equip d'investigació es va formar amb historiadores companyes de Montserrat Carbonell, Milagros Rivera i Teresa Vinyoles, a les que s'afegiren participants del programa de Post-Grau en Història de les Dones que es va iniciar llavors en el CIHD.

En posar en marxa el projecte va semblar convenient transformar la *Guia de fonts*, en una *Base de dades*, és a dir, de fet, el que vàrem decidir va ser informatitzar la *Guia* sense abandonar el projecte inicial. El que volem donar a conèixer avui és el procés seguit fins ara a fi d'assolir una metodologia útil per elaborar una base de dades documental que serveixi de font d'informació per a futures recerques històriques.

II. BASE DE DADES DE FONTS PER A LA HISTÒRIA DE LES DONES A CATALUNYA A LES EDATS MITJANA I MODERNA

Els criteris de recollida de dades són els següents:

1. Participen en aquest projecte: Montserrat Cabré, Montserrat Carbonell, Anna Domingo, Maria Echaniz, Pere Gaviria, Conxita Gil, Margarida González, Alba Ibero, Rosa Matalí, Isabel Pérez, Josep Maria Perlasia, Milagros Rivera, Rosa Segarra, Anna Maria Simon, Roser Solé, Núria Tuset, Elisa Varela, Anna Venancio, Marta Vicente i Teresa Vinyoles. Han redactat aquest escrit Milagros Rivera i Teresa Vinyoles.

2. La identificació del projecte és: PB87-0155.

1. No pretenem, ni és possible, fer una recopilació exhaustiva de les fonts per a la història de les dones. Encara que les dones no som les protagonistes dels llibres d'història, dades per la nostra història n'hi ha per a tot arreu.

2. Fem un mostreig amb un ventall de fonts molt diverses; donem prioritat als documents representatius de la vida de les dones. Treballem amb fonts inèdites i publicades, documents escrits i imatges dels segles IX al XVIII.

3. Pel que fa als centres de documentació on anem a cercar dades, ja quedava definit en el primer projecte que no ens limitariem als grans arxius, biblioteques i museus, sinó que volíem que el mostreig es fes també amb documentació d'arxius menys consultats, de comarques diverses de Catalunya. Treballem amb dades extretes de documents arxivístics, de llibres antics i iconografia.

4. Consultem, o tenim previst consultar, documentació dels centres següents: Arxiu de la Corona d'Aragó, fons catalans del «Archivo Histórico Nacional». Arxius municipals: Barcelona, Igualada, Sabadell, Terrassa, Manresa, Hospitalet de Llobregat. Arxius episcopals: Barcelona, Girona, Vic, Tarragona, Seu d'Urgell. Arxiu de la Catedral de Barcelona. Veurem protocols de: Barcelona, Vic, Girona, Lleida. Arxius de monestirs femenins: Vallbona de les Monges, Pedralbes, Sant Pere de les Puel·les, Santa Maria de Valldonzella, Clarisses de Sant Damià, Valldaura, Les Franqueses. Arxius parroquials del Baix Llobregat. Arxiu de la Reial Audiència. Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i de la Casa de Misericòrdia de Barcelona. Arxiu del Palau Requesens de Sant Cugat del Vallès. Biblioteca de Catalunya, Biblioteca i Arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Biblioteca de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, Biblioteca de El Escorial, «Biblioteca Nacional» de Madrid. Museu d'Art de Catalunya, Museu d'Art Modern de Barcelona, Museu Marés, Museu de Pedralbes, Museu de l'Abadia de Montserrat, «Museo del Prado» i «Museo Romántico» de Madrid.

5. Entenem aquesta *Base de dades* com un projecte obert. Es podran sempre introduir noves dades, i es podrà consultar lliurement.

III. EL PROGRAMA INFORMÀTIC

Calia cercar una infraestructura informàtica, per a no iniciades, que fos útil per manejar dades històriques molt diverses. El programa ens havia de permetre crear una base de dades documental, és a dir recuperar la informació per mitjà de qualsevol mot i qualsevol xifra que haguéssim introduït al registre.

Pel que fa a la introducció de dades havia d'ésser un programa flexible, que ens permetés entrar tant la fitxa d'un testament com la d'un retrat. Calia que el programa fos adequat per treballar amb un equip relativament nombrós. Així mateix havia de possibilitar una consulta ràpida i fàcil. Per altra banda els nostres recursos econòmics eren limitats.

Després de consultar diversos programes de bases de dades documentals, i de parlar amb investigadores i investigadors que treballaven en altres projectes, vàrem decidir adequar el programa «Archivist»³ a les nostres necessitats.

L'Aula d'Informàtica de la Divisió I de la Universitat de Barcelona ens ha assessorat i ens ha facilitat l'aprenentatge del programa «Archivist», que a hores d'ara tot l'equip ha après a manejar. A la vegada, amb la dotació de la CICYT, hem comprat un ordinador amb disc dur de 40 Mb i 1Mb RAM amb la seva impressora i tres ordinadors portàtils per tal de facilitar la recerca als centres documentals.

IV. ELS REGISTRES INFORMATITZATS

Els formats de registre que ens oferia el programa «Archivist» no s'adequaven a les nostres necessitats, ja que eren formats bibliogràfics. El programa, en canvi, permet qualsevol modificació d'aquests formats, per la qual cosa la primera tasca va ser obrir un procés de debat per tal de dissenyar uns nous formats de registre que ens permetessin expressar les dades que nosaltres volíem recollir. Calia, per exemple, poder recuperar fàcilment les dones que apareixien en un document, encara que no fossin les atorgants.

Es va decidir crear dues comissions. Una per tal de redactar els formats de fitxes i l'altra per elaborar uns criteris terminològics, un «petit thesaurus».

La comissió de fitxes ha elaborat set formats diferents de registre. Aquests formats són per descriure: centres documentals, documents d'arxiu, imatges, llibres, articles, capítols en obres col·lectives i un format en blanc per texts lliures.

Aquests formats són els següents:

CENTRE DOCUMENTAL

:Centre (documental)

Clau=(concat)clau

Nom=(concat)nom

Sigles=(concat)sigles

Tipus=(concat)tipus

Adreça=(concat)adreça

Respon[sable]=(concat)respon

Horari=(concat)horari

Accessos=(concat)accessos

Fons(principals)=(concat)fons

Secció(consultada)=(concat)seccio

Serveis=(concat)serveis

3. IRL Press Ltd.; ara és propietat de Oxford University Press.

Epoca(dels docs)=(concat)epoca
 Llibres(antics)=(concat)llibres
 Inventari=(concat)inventari
 Bibliografia=bibliografia

DOCUMENTS D'ARXIU

:Document
 Clau=(concat)clau
 Data=(concat)data
 Lloc=(concat)lloc
 Tipologia=(concat)tipo
 Regest=(concat)regist
 Arxiu=(concat)arxiu
 Sig[natura]=(concat)sig
 Suport=(concat)suport
 Actor(a)=(concat)actor
 Coactor(a)/s(es)=(concat)actorco
 Actorl(a)=(concat)actorl
 Coactorl(a)/s(es)=(concat)actorcol
 Condició=(concat)condicio
 Temes=(concat)temes
 Observa[cions]=(concat)observa

IMATGES

:Imatge
 Clau=(concat)clau
 Data=(concat)data
 Objecte=(concat)objecte
 Matèria=(concat)materia
 Tècnica=(concat)tecnica
 Mides=(concat)mides
 Conser[vació]=(concat)conser
 Firmat=(concat)firmat
 Autor(a)/Taller=(concat)autor
 Producció=(concat)produccio
 Títol=(concat)titol
 Ubicació(original)=(concat)ubicacio
 Encàrrec=(concat)encarrec

Regest=(concat)regist
Loc[alització]=(concat)loc
Consultat(a)=(concat)consultat
Sig[natura]=(concat)sig
Condicció=(concat)condicio
Temes=(concat)temes
Observa[cions]=(concat)observa

LLIBRES

:Llibre
Clau=(concat)clau
Autor(a)/s(es)=(concat)autor
Títol=(concat)titol
Ciutat=(concat)ciutat
Editorial=(concat)editorial
Any=(concat)any
Pàgs=(concat)pags
Regest(11. antic)=(concat)regist
Loc[alització]=(concat)loc
Temes=(concat)temes
Observa[cions]=(concat)observa

ARTICLES

:Article
Clau=(concat)clau
Auto(a)/s(es)r=(concat)autor
Títol=(concat)titol
Revista=(concat)revista
Volum=(concat)volum
Any=(concat)any
Pàgs=(concat)pags
Loc[alització]=(concat)loc
Temes=(concat)temes
Observa[cions]=(concat)observa

CAPITOLS EN OBRES COL·LECTIVES

:Recopilació
Clau=(concat)clau

Autor(a)/s(es)=(concat)autor
 Títol=(concat)titol
 Recopi[lador]=(concat)recopi
 Tirol1=(concat)titoll
 Ciutat=(concat)ciutat
 Editorial=(concat)editorial
 Any=(concat)any
 Pàgs=(concat)pags
 Loc[alització]=(concat)loc
 Temes=(concat)temes
 Observa[cions]=(concat)observa

TEXTS LLIURES

:Blanc
 =Blanc

V. PUNTUALITZACIONS SOBRE ELS REGISTRES

Per tal que es pugui veure amb quins criteris omplim els registres, comentarem alguns dels seus camps, especialment dels registres que permeten descriure documents arxivístics i iconogràfics, que creiem que són els més innovadors.

Clau: Aquest camp ens permet identificar cada una de les persones col·laboradores que han fet el registre, a través d'un codi personal.

Data: Any (quatre dígits), mes (dos dígits), dia (dos dígits). En documents sense data posem any aproximat o anys límits seguits d'interrogant. No es poden entrar les dates amb xifres romanes, ja que el programa només ordena per dates amb quatre dígits. Per exemple, per entrar segle XV hem de posar 1400 – 1499.

Actors i coactors: L'*actor* és el primer signatari del document. L'*actor1* és el destinatari o la segona part contractant. Els *coactors* són aquells que acompanyen a qualsevol dels actors. Les dones, en general, les entrem pel nom de font acompanyat de totes les dades que tenim d'elles. Cal respectar al màxim els qualificatius de dones que surten als documents.

Exemples: utilitzar *deodicata* i no *monja*, si així es consigna al document; *sponsa* i no *promesa*; *amistançada* i no *amant*, etc.

Els homes els entrem pel cognom, a partir de 1350, acompanyat del nom de font i de les altres dades que hi constin. Abans d'aquesta data els entrem pel nom, tret de quan el cognom quedi clar.

Hem creat aquests quatre camps per tal que es puguin recuperar les dones que

normalment apareixen en un segon terme. Així mateix això ens permet recuperar, llistats, tots els antropònims que hem entrat als registres.

Condicció: Aquest camp es refereix a la condició de les dones que apareixen al document i que no han estat recollides en els altres camps. L'entrarem per aquest ordre: professió, estat civil, edat, condició social.

Temes: Per entrar dades en aquest camp, la comissió de thesaurus va decidir elaborar directrius per a l'assignació de descriptors amb la finalitat, de moment, d'unificar criteris i terminologia, si bé a la llarga preveiem l'elaboració d'un thesaurus de termes per a la història de les dones a les edats mitjana i moderna.⁴ Els descriptors serveixen per determinar els usos historiogràfics dels documents.

Les normes que seguim són les següents:

1. Assignar un màxim de cinc descriptors per document, intentant definir el seu contingut amb la màxima precisió. Per exemple: en fixar uns capítols matrimonials, el descriptor serà *matrimoni* i no *família*; en parlar de les relacions mare/filles i fills, el descriptor serà *maternatge* i no *maternitat*.

2. Intentar que els descriptors incorporin els noms dels temes a què fa referència el document, però que no surten al registre, per evitar la repetició de paraules i per augmentar les possibilitats de recuperació de la informació.

3. Cal incorporar els topònims i antropònims que considerem importants i no surten al registre.

4. Cal evitar l'ús de sinònims en l'assignació de descriptors, utilitzant sempre el mateix terme per descriure el mateix concepte.

5. Cal intentar que els descriptors es composin d'una sola paraula: *religiositat* i no *vida religiosa*. Si és necessari l'ús de dues paraules, cal unir-les amb un guió per tal de poder recuperar el concepte: *dicisió-sexual*, *artista-dona* (no *dona artista*).

VI. RESULTATS I CONTINUITAT DE PROJECTE DUODA

Pensem que el resultat més important que hem assolit ha estat haver trobat una base metodològica que permet crear una infraestructura d'informació. Hem partit de fonts molt diversificades i disperses i les estem reunint: concentrem gran quantitat d'informació en una base de dades que creiem que és de consulta força senzilla.

Considerem que l'estructura d'aquesta base de dades es pot aplicar a qualsevol font de la història i que la nostra experiència es pot adequar a altres temes. Per això hem cregut interessant donar-la a conèixer.

4. Existeix pel que fa a la història social contemporània el treball de Montserrat Sebastià *Thesaurus d'Història social de la dona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1988. En altres llengües s'han publicat, per exemple: Mary Ellen Capek, *A women's thesaurus: an index of language used to describe and locate information on and about women*. Nueva York, Harper & Row, 1987. Adriana Perrotta Rabissi i Maria Beatrice Perucci, *Linguaggiodonna. Un thesaurus di genere*. Centro di Studi Storici sul Movimento di Liberazione della Donna in Italia.

Si hem assolit algun resultat positiu ha estat gràcies a un treball en equip, un equip dins del qual valorem molt positivament la participació de medievalistes i modernistes, de gent interessada en els materials d'arxiu i d'altres en la iconografia. En el si de l'equip hem pogut debatre els criteris de treball i es discuteixen els problemes a mesura que es van plantejant.

Al desembre de 1990, s'han incorporat noves investigadores al Projecte Duoda.⁵ Per les mateixes dates, ens ha arribat una notificació de la CICYT denegant la continuïtat de l'ajut al projecte.⁶ Malgrat això, el projecte continua amb els objectius establerts.

EXEMPLES DE REGISTRES

1. *Document d'arxiu:*

Clau: 21

Data: 1402,06,17

Lloc: Barcelona

Tipologia: Rebut

Regest: Rebut signat per Francesca Marina, monja de Sant Antoni de Barcelona, de l'Ordre de Santa Clara, a favor dels marmessors de Bondia, vídua de Ramon Rogés, mercader de Barcelona, per 30 lliures que li han donat per comprar-se un hàbit, ja que havia llegit els Salms i altres oracions per l'ànima de la difunta.

Arxiu: AHPB

Signatura: Arnau Lledó, testamentaries 1400 – 1404, fol. 34r.

Support: llatí

Actor(a): Francesca Marina, monja

Coactor(a):

Actor1: Bondia, vídua de Ramon de Rogés, marmessors de

Coactor1:

Condicció: monja

Temes: religiositat, clarisses, cultura, indumentària

Obsevacions

2. *Document d'arxiu:*

Clau: 21

Data: 1423,06,30

5. Aquestes persones són: Elena Botinas, Julia Cabaleiro, Eva Carrasco, Maria Angels Duran i Montserrat Obiols.

6. Sol·licitut PB89-0222.

Lloc: Barcelona

Tipologia: Requisició notarial

Regest: Pere Pastriny, físic, requereix a la seva dona Constança perquè no se'n vagi a Sant Joan de les Abadesses, afirma que ho fa contra la seva voluntat i que si hi va no li passarà cap provisió. Constança es reafirma en la seva intenció d'anar-hi i diu que no vol res del seu marit.

Arxiu: AHPB

Signatura: Joan Pericolis, Llibre 10, fol 1r.

Support: llatí

Actor(a): Pastriny, Pere, físic de Barcelona.

Coactor(a):

Actor1(a): Constança, muller de Pere Pastriny, físic.

Coactor1(a):

Condició: casada

Temes: matrimoni, separació, propietat, manutenció.

Observacions:

3. *Imatge:*

Clau: 14

Data: 1600 – 1650

Objecte: quadre

Matèria: llenç

Tècnica: oli

Mides: 102 x 127

Conservació: regular

Firmat: ?

Autor(a): Gentileschi, Artemisia (1597-c.1651)?

Producció:

Títol: Sant Pere guarint a Santa Agata

Ubicació original:

Encàrrec:

Regest: Escena formada per tres personatges. Els dos principals són Santa Agata, a la dreta, i Sant Pere a l'esquerra, retratats de mig cos i orientats cap a l'eix central vertical determinat per la mà dreta de Sant Pere i l'espelma que sosté l'àngel, dempeus darrera Santa Agata. Composició volumètrica triangular on la base està formada pels cosos dels sants i l'angle superior pel cap de l'àngel. Hi ha un segon triangle inscrit a l'anterior format pels caps dels personatges. Il·luminació dramàtica donada per l'espelma, ressalta el fet principal del quadre: l'amputació dels pits de Santa Agata. Porta una brusa blanca que s'abaixa per l'escot amb la mà dreta per

mostrar el resultat del martiri. Amb la mà esquerra sosté un drap tacat de sang que abans li cobria les ferides; damunt la brusa porta un mantell vermell, els cabells recollits al clatell amb un llaç. Mentre els altres dos personatges observen les ferides, ella mira místicament a un punt alt imaginari situat fora del quadre.

Localització: MM (Sec. Ant.)

Consultat(a): Obra original. Catàleg del Museu

Signatura: 119

Condicció:

Temes: artista-dona, cos, indumentària, religiositat, martiri.

Observacions: Atribuïda conjuntament amb una altra obra que hi ha al mateix museu i de característiques semblants.

Barcelona, desembre 1990